

سفر نامه ژاپن؛ نگاه به دنیا از دریچه چشم‌های بادامی

علی رنگچیان

عضو هیات علمی گروه مرمت بناهای تاریخی، دانشکده هنر
دانشگاه سمنان

مهران غلامی

کارشناس موزه‌داری، مشاور گنجینه نقش جهان؛ مدیرمسئول نشر
ایران‌نگار

ژاپن برای ما که دوران کودکی و نوجوانیمان را در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ سپری کردیم نام بسیار آشنایی است. آشنایی ما با ژاپن به سریال‌های کارتونی‌ای بازمی‌گردد که دنیای کودکان را در خود خلاصه میکرد و این عبارت مأنوس «ادامه دارد» (Tsudzuku) (ㄟㄨㄣ) در هر قسمت، ما را به این زبان پیچیده و دنیای عجیبش پیوند می‌زد. هم‌زمان و پس از آن نیز سریال‌های پربیننده و محبوب ژاپنی از جمله سال‌های دور از خانه (اوشین)، و داستان زندگی (هانیکو)، پدر مجرد (شوئیچی) و از سرزمین‌های شمالی ما را شیفته ژاپن کردند.

این شیفتگی به مخاطبان عادی فرهنگ ژاپنی ختم نمیشد و یادمان هست که در زمان تحصیل گزارشی از سفر غلامعلی حداد عادل به مدرسه‌های ژاپن را میخواندیم و چشم‌انداز تبدیل ایران به ژاپن اسلامی هم آن روزها الگویی مشهور و شناخته شده بود.

از دیگر مؤلفه‌های فرهنگ ژاپنی هم انواع و اقسام برندها و مارک‌های ژاپنی در بازار و به خصوص عرضه محصولات صوتی - تصویری بود. سونی، پاناسونیک، و هیتاچی از معروف‌ترین این مارک‌ها بودند که در کنار سایر وسایل الکترونیکی - مکانیکی قدیمی‌تر مانند پنکه‌های شارپ و توشیبا، یا موتورسیکلت‌ها و دوچرخه‌های یاماها درازدهان ایرانیان ماندگار شدند.

سفر به ژاپن برای کار هم یکی از رویدادهای فراموش‌نشده دهه ۱۳۶۰ است. در

این زمان ژاپن اجازه داد ایرانی‌ها بدون گرفتن ویزا راهی سرزمین آفتاب تابان شوند اما سفر بدون ویزا به این کشور زمانی به کار ایرانی‌ها آمد که به خاطر جنگ و شرایط اقتصادی، وضعیت بیکاری وخیم شده بود و به این شکل «جپن» به بهشت بیکارهای ایرانی شهره شد.

در سال‌های بعد نیز کم و بیش رویای ژاپن در سرزمین ایران حضور داشت و این روزها شاید پررنگ‌ترین ارتباط جوانان و نوجوانان ایرانی پیگیری مانگاهای ژاپنی است. با این مقدمه می‌توانیم بگوییم سفر به ژاپن گرچه اغواکننده و وسوسه‌برانگیز است، اما به دو دلیل «دشواری گرفتن ویزا و ورود به سرزمین سامورایی‌ها» و «گرانی» سفری آسان به‌شمار نمی‌رود.

اما برگزاری مجمع عمومی سه سالانه در کیوتو این فرصت را ایجاد کرد که به‌طور جدی به سفر ژاپن فکر کنیم و مقدمات آن را فراهم آوریم.

امکان ورود به کیوتو از دو راه برای ما امکان‌پذیر بود. یکی از طریق فرودگاه کانسای در اوزاکا که مسافت نزدیک‌تری تا کیوتوست. و راه دوم ورود از طریق فرودگاه ناریتا در توکیو که پایتخت است و به‌هرحال جذابیت‌های متفاوتی دارد ولی مسیر دورتری تا کیوتو خواهد بود. هر کدام از ما بنا به شرایطمان یکی از دو مسیر را انتخاب کردیم؛ یکی از اوزاکا و دیگری از توکیو.

ژاپن کشور متفاوتی است و این موضوع از بدو ورود به چشم می‌آید. نظم و ترتیب ژاپنی را باید از نزدیک دید. در خیابان‌ها خاک و زباله به چشم نمی‌خورد. همه چیز در نهایت سلیقه و زیبایی است و سیمای شهر و طبیعت در همه نقاط کارت‌پستالی است. پاکیزگی و امنیت به تمام معنا دیده می‌شود و اخلاق بر روابط اجتماعی حاکم است.

روز نخست (اول سپتامبر) پذیرش در کنفرانس انجام شد و پس از صرف ناهار با برخی دوستان به بازدید قصر سلطنتی کیوتو (Palace Imperial Kyoto) در پارک بزرگ سلطنتی شهر رفتیم. این قصر تا سال ۱۸۶۸ که امپراتوری و پایتخت از کیوتو به توکیو منتقل شد، محل اقامت خاندان سلطنتی بوده است.

سپس عازم بازار نیشی کی (Market Nishiki) شدیم که یک بازار خیابانی باریک و طولانی است و دارای بیش از صد مغازه و رستوران است. در این بازار خردفروشی در محلی که به «آشپزخانه کیوتو» شهرت دارد انواع غذاهای محلی کیوتو مثل غذاهای دریایی، و لوازم آشپزی مثل چاقو و ظروف آشپزخانه را عرضه می‌کنند. در این بازار می‌توانید غذاهای محلی و فصلی مثل شیرینی ژاپنی، انواع ترشی و غذاهای دریایی خشک‌شده و سوشی را امتحان کنید. معابد دیگر جاذبه‌ای است که در همه جا به چشم می‌خورند.

دین عمومی در ژاپن به‌طور سنتی، تلفیقی از آیین‌های بودایی و شینتو است. ۸۰ تا ۹۰ درصد ژاپنی‌ها به شینتو باور دارند. معابد شینتو در همه جا دیده می‌شوند همان‌گونه که معابد هندوها در هند فراوان‌اند!

ژاپن آماده‌باش، نه فقط آماده‌باش موزه‌ها

روز پس از نام‌نویسی و پذیرش، به افتتاحیه و مراسم آغاز همایش با حضور مقامات بلندپایه ژاپن گذشت. وزیر آموزش و فرهنگ ژاپن اهمیت مجمع عمومی ایکوم را در حد و اندازه المپیک ۲۰۲۰ در ژاپن ذکر کرد. شاهزاده آکی شینو به همراه همسرش در سخنرانی‌های افتتاحیه حضور یافت و شهردار کیوتو و وزرای فرهنگ ژاپن همه حضور داشتند و سخنرانی کردند. بعد از ناهار کمیته‌های تخصصی در پنل‌های

۱. شینتو راه خدایان، آئین باستانی ژاپن است. این آئین ایزدبانوی خورشید به نام اماتراسو را نگهبان سرزمین اجدادی می‌داند و خاندان امپراتوری را از نسل این خدا و تجسم وی می‌شمارد. هدف آیین شینتو تحقق و تکمیل اراده کامی و نیاکان در خانواده، جامعه و ملت است. انسان‌ها مانند کل طبیعت، کودکان کامی هستند. شینتو یک پدیده ژاپنی صرف است. گرایش به دین شینتو یعنی خود را آفریده پروردگار شناختن. در میان گرایش‌های دینی - فلسفی در کمتر مواردی دیده شده است آئینی مانند شینتو جامعه‌ای باشد که به قامت یک ملت دوخته باشند. شینتو پیش از هر چیز دیگر نماد مشخص فرهنگ باستانی ژاپنی‌هاست. بیشتر از زندگانی فردی، زندگانی اجتماعی ژاپنی‌ها است که به باورهای شینتویی آغشته است. این دین که با طبیعت پیوند دارد و در آن همه چیز اعم از ستارگان، رودها، نیاکان و مردان نامور قدسی‌اند، در همه سنت‌های ژاپنی نمایان است.

برای آنها شینتو نماد پیوند هر ژاپنی با ملت ژاپن است و شرکت آنها در آداب شینتو که در معبد دهکده آنها برگزار می‌شود، نشانی است از اراده آنها که با هماهنگی و یکپارچگی جامعه ژاپن را استوار نگه داشته‌اند. به زندگی پس از مرگ چشم‌داشت ندارند و مرگ را همچون تراژدی می‌انگارند. آداب شینتو که به هنگام زادن و زناشویی برپا می‌دارند جشن و شادمانی است.

جداگانه به ارائه مقاله پرداختند. بعدازظهر میهمانی شام و موسیقی و آتش‌بازی پایان‌بخش برنامه گشایش بود.

مجمع کیوتو که بیست و پنجمین گردهمایی ایکوم محسوب می‌شود از حیث حضور اعضا تاکنون پرجمعیت‌ترین کنفرانس ایکوم بوده است.

اینکه «اهمیت این اجلاس برای ما اگر بیشتر از بازی‌های المپیک ۲۰۲۰ ژاپن نباشد، کمتر هم نیست» سخنی که مقامات ژاپن روز نخست در نشست گشایش بیست و پنجمین مجمع عمومی موزه‌ها به زبان آوردند، نشان می‌دهد که بی‌مناسبت نبود که در همه شهر از فرودگاه و ایستگاه‌های مترو تا حتی برخی نقاط شهر تابلوهای معرفی یا حتی خوشامدگویی میهمانان این نشست را که به «کیوتو ۲۰۱۹» شهره شده بود، ببینیم. پس بدیهی بود که همه موزه‌های شهر، صرف‌نظر از نوع وابستگی و تعلق سازمانی آن، همه با برچسب‌ها و پرچم ویژه‌ای با نشست کیوتو ۲۰۱۹ همگام و همراه شده بودند تا همه نزدیک به ۵۰۰۰ میهمان این نشست خود را در این کشور غریب نبینند.

بر همین اساس بی‌راه نبود که در برنامه یکایک میهمانان این نشست مستقلاً بازدید از موزه‌های مختلف شهر جای گرفته بود. شاید روزهای طولانی یکم تا هفتم سپتامبر که از آغاز تا پایان همایش هشت روز را در بر می‌گرفت بر پای‌گرفتن این ویژگی یا بلکه ایده در میهمانان همایش مؤثر بود که هر یک به‌خودی‌خود بازدیدکنندگان موزه‌های شهر باشند - مستقل از برنامه‌های اعلامی و مرسوم که معمولاً توسط دبیرخانه همایش پیش‌بینی می‌شود.

روز سوم:

صبح در کنفرانس ایکوم تعریف جدید موزه که فراخوان آن پیش‌تر اعلام شده بود، در سالن اصلی محل همایش طرح و ارائه شد و به بحث کوتاهی گذاشته شد تا در روزهای آتی تصمیم نهایی درباره آن اعلام شود. بعدازظهر به جنگل بامبودر منطقه آراشیاما

رفتیم و برای نخستین بار گیاه بامبو را بزرگ‌اندازه و بسیار انبوه دیدیم. سپس در منطقه توریستی اطراف جنگل گشت زدیم و تا حوالی غروب را آنجا سپری کردیم. در خیابان اطراف جنگل بامبو، بازار جذابی از فروشگاه‌های صنایع دستی از جنس بامبو، تا مغازه‌های فروش چوب‌های غذاخوری (هاشی)، و خوراکی‌های متنوع از چای

سبز و کیک تا بستنی و شربت و... وجود دارد. جایی که بعد از پیاده‌روی‌های طولانی خستگی ما را به در برد حوضچه‌ای بود که با پرداخت ۲۰۰ ین، پاها را در آب گرم استراحت می‌دادیم! ایده بسیار جذابی بود. بعد از آن، راهی قلعه نیجوجو شدیم که برای پذیرایی شبانه و صرف

شام ایکوم تدارک دیده شده بود که البته عکاسی از فضای داخلی کاخ ممنوع بود. قلعه نیجو، با دیوارها، برج‌ها و یک خندق، در سال ۱۶۰۳ ساخته شده و بعدها به منزله یک بنای دولتی استفاده شده است. این مجموعه شامل چندین ساختمان است که جلوه‌های گوناگون هنری به آن اعتباری دوچندان بخشیده؛ اما ویژگی بارز این مجموعه، دروازه شرقی آن است که امروزه ورودی اصلی مجموعه به شمار می‌رود. دروازه داخلی نیز که به «کارامون» مشهور است، به جهت کنده‌کاری و فلزکاری‌هایش شهرت دارد. اصلی‌ترین ساختمان مجموعه «عمارت نینومارو» نام دارد که شامل پنج بنای مجزا است که با راهرو به هم متصل شده‌اند. دیوارهای داخلی با نقاشی‌های «کانو تانیو» و شاگردانش تزئین شده است. اصلی‌ترین تالار این عمارت نیز، تالار «فرستاده سلطنتی» نام دارد. چهارمین بنای این مجموعه به داشتن نقاشی‌های حیوانی بر دیوارها شهرت دارد؛ این در حالی است که آپارتمان‌های خصوصی این مجموعه، نقاشی‌هایی از چشم‌انداز کوه‌ها و طبیعت را در خود جای داده‌اند.

روز چهارم

پاویون طلایی ویلای شوگان، آشیکاگا یوشیمیتسو (Yoshimitsu Ashikaga) بوده که در قرن ۱۴ میلادی ساخته شده و امروزه به منزله یک معبد بودایی شناخته می‌شود، و یکی از زیباترین و تماشایی‌ترین جاذبه‌های کیوتو به شمار می‌رود. نام این بنا از برگ طلایی‌ای که دو طبقه بالایی از سه طبقه بنا را تزئین کرده، گرفته شده است؛ نشانه‌ای که به باور مردم، تمام نیروهای منفی مرتبط با مرگ را دفع می‌کند.

این بنا بارها بازسازی شده که آخرین آن مربوط به دهه ۱۹۵۰ میلادی است. این معبد که روی یک برکه بزرگ ساخته شده، به همان اندازه که به خاطر محیط زیبای اطرافش مشهور است، به دلیل پاگودای سنگی قدیمی‌اش (گونه‌ای برج با بام‌هایی چندلا و رده‌وار که در ویتنام، چین، کره، ژاپن و دیگر کشورهای شرقی آسیا ساخته

می‌شوند) و چایخانه‌ی مخصوص سنتی آن نیز مشهور است و از مجموعه جاذبه‌های گردشگری کیوتو است که بدون شک هر گردشگری از آن بازدید می‌کند.

روز پنجم:

در این روز سری به موزه قطار کیوتو زدیم که تاریخچه راه آهن این منطقه را با نمایش برخی قطارهای قدیم ارائه کرده بود؛ جالب اینکه بخشی از واگن قدیمی دیگری نیز در کنار موزه شهرداری کیوتو، نزدیک موزه هنرهای مدرن این شهر، شهروندان را به بازدید از این موزه فرا می‌خواند.

بعد از ظهر، پس از حضور در محل کنفرانس که در نقطه شمالی شهر قرار داشت، دوباره به قصد بازدیدهای آزاد بیرون آمدیم. مکان بعدی‌ای که دیدیم معبد کیومیزودرا (Kiyomizu-dera) بود که یکی از معروف‌ترین و قدیمی‌ترین معابد دنیا است. کیوتو بیش از ۱۶۰۰ معبد تاریخی بودایی با قدمتی بیش از هزار سال دارد. معروف‌ترین منطقه معبدی، هیگاشیاما (Higashiyama) است که برخی از قدیمی‌ترین معابد ژاپن از جمله معبد معروف کیومیزودرا در آن جاست. معبد بودایی کیومیزودرا که در سال ۷۸۰ میلادی در کیوتو ساخته شده و در سال ۱۶۳۳

بازسازی شده، همچنان فعال است و اکنون نیز در فهرست آثار یونسکو به ثبت رسیده است. این مکان زیبا، در دامنه‌ی تپه‌ای جذاب و دیدنی در شرق کیوتو بنا شده است و خیابان‌هایی باریک، با مغازه‌های سوغاتی، رستوران و مسافرخانه‌های سنتی مکانی زیبا، برای تفریح و گردش فراهم کرده است. در این محله می‌توانید افرادی را پیدا کنید که به شما طلسم و عود می‌فروشند.

روز ششم

صبح امروز در کمیته موزه‌شناسی ایکوم، ایکوفوم (ICOFOFOM)، بحث درباره تعریف جدید موزه در نشست تخصصی در دانشگاه دوشیسا کیوتو، که فراخوان عمومی

امسال بود، پی گرفته شد.

کیوتو یک مرکز مهم پژوهشی و آموزشی در ژاپن به شمار می‌رود که نزدیک به ۵۰ کالج و دانشگاه و نیز بسیاری مؤسسات آموزشی تخصصی دارد. در میان آنها می‌توان به دانشگاه کیوتو که دومین دانشگاه قدیمی ژاپن است، و نیز دانشگاه‌هایی با گرایش‌های دینی^۱ اشاره کرد. دو دانشکده هنری نیز در این شهر وجود دارند: دانشگاه هنرهای صنعتی و منسوجات کیوتو و دانشگاه هنر شهر کیوتو. کتابخانه و بایگانی ایالتی این شهر بیش از هفتصد هزار سند از تاریخ، فرهنگ، صنعت و محیط کیوتو دارد. دانشگاه دوشیشا هرساله کنفرانس‌هایی برای ایجاد تفاهم و درک متقابل پیروان ادیان مختلف برگزار می‌کند.

اتفاق جذابی که در کنفرانس ایکوم کیوتو می‌افتد، میهمانی‌های شبانه‌ای است که در موزه‌ها و مراکز فرهنگی برگزار می‌شود. هر شب پس از پایان برنامه‌های هر کمیته ایکوم یک برنامه عمومی در یکی از مراکز فرهنگی شهر برگزار می‌کند که ضمن پذیرایی شام، بازدید اختصاصی حاضران را از موزه‌ها در خارج از وقت اداری فراهم می‌کند که این موضوع جذابیت‌های خاص خود را دارد. بازدید شبانه از باغ گیاه‌شناسی کیوتو در روز پنجم، بازدیدهای هماهنگ در محور فرهنگی باغ وحش کیوتو، و موزه‌های شهرداری و هنرهای معاصر (مدرن) کیوتو و معبد هیان جینگو (Jingu Heian) و سپس میهمانی شبانه آن در موزه هنرهای مدرن کیوتو در شامگاه هفتم از جمله یادگارهای این دوره مجمع عمومی ایکوم شدند.

۱. از جمله: دانشگاه دوشیشا (Doshisha) که از قدیمی‌ترین دانشگاه‌های مسیحی ژاپن است، دانشگاه هانازونو (Hanazono) که از مراکز آموزش ذن بودایی است، و دانشگاه مطالعات بودایی اوتانی (Otani).

روز هفتم

در روز هفتم، بر اساس نام‌نویسی‌های پیش از سفر، حدود ۴۰ تور برای شرکت‌کنندگان در کنفرانس تدارک دیده شده بود. ما و چند نفر دیگر که دیرتر اقدام کرده بودیم در میان گزینه‌های باقی‌مانده در برنامه باغ‌های قرن ۱۹ ژاپنی حضور داشتیم.

برنامه ساعت ۱۰ صبح با بازدید از یک خانه - باغ متعلق به یکی از مشاهیر صنعت فلزکاری آغاز شد و یکی از طراحان باغ ژاپنی برای ارائه توضیحات درباره باغ‌سازی ژاپنی ما را همراهی کرد. حدود دو ساعت در این خانه سپری کردیم و پس از آن برای ناهار به یکی از رستوران‌های سنتی شهر کیوتو با نام Junsei دعوت شدیم.

ناهار سنتی ژاپنی که شامل غذای اصلی توفو بود در کنار برنج، بادمجان و کدوی سرخ شده، سس سویا و سبزیجات و چیزهای دیگری که کم‌کم سرو می‌شد غذای ما بودند. توفو (چینی dòufu، ژاپنی tōfu، کره‌ای doobu) یا پنیر سویا، غذایی است که از فرایند بستن شیر سویا به دست می‌آید. این شیردلمه بسته را با فشار به قالب‌های سفید نرم تبدیل می‌کنند. خاستگاه توفو چین است و امروزه بخشی از آشپزی کشورهای آسیای جنوب شرقی (چین، ژاپن، کره، اندونزی، ویتنام و...) را تشکیل می‌دهد.

تجربه خوراک ژاپنی در فضای یک رستوران سنتی ژاپنی اتفاق جذابی بود که امروز رقم خورد. حتی اگر غذاهای ژاپنی باب میل نباشد، طرز سفره‌آرایی و چینش آنها،

۱. در آشپزی ژاپنی و غذاهای این کشور گرایش قابل توجهی به فرهنگ دریایی وجود دارد. انواع محصولات دریایی از جلبک‌های خاص گرفته تا ماهی و میگو بخش قابل توجهی از فرهنگ غذایی این کشور را تشکیل می‌دهند. انواع سوشی (Sushi)، غذاهای دریایی یا سبزی‌های خوراکی سرخ‌شده و سوخاری (Tempura)، مرغ‌های کبابی که به آن یاکیتوری (Yakitori) می‌گویند، کوفته‌های برنجی اونگیری (Ongiri)، نودل‌های ژاپنی ادون (Noodles Udon)،

بسته‌بندی و سلیقه ژاپنی‌ها شما را به وجد می‌آورد. نکته جالب توجه دیگر در رستوران‌ها قرار دادن ماکت غذاها در ویتترین است تا مشتری ناآشنا بتواند پیش از ورود در مورد انتخاب خود تصمیم گیرد؛ این نیز خودنشان‌گر میزان بالای گردشگرانی است که به این کشور سفر می‌کنند بعد از صرف ناهار، پیاده‌راهی یکی دیگر از باغ‌های مشهور قرن نوزدهمی ژاپن شدیم؛ خانه‌ای اشرافی در دو طبقه که در میانه باغ بزرگ‌تری قرار داشت. در آن‌جا هم توضیحات مفصلی درباره خانه - باغ بیان شد و در اتاق چای مراسم چای و نوشیدن آن را تجربه کردیم.

بعد از پایان تور ایکوم‌راهی معبد هیان جینگو (Jingu Heian)، یکی از معابد به نسبت جدیدتر شینتو، شدیم که دیشب به بازدید آن نرسیدیم. این معبد که باغ‌های زیبا و ساختمان‌های رنگارنگش زیبایی چشمگیری به آن بخشیده سال ۱۸۹۵ هم‌زمان با بزرگداشت هزار و صدمین سالگرد پایتختی کیوتو ساخته شده است.

و شیرینی آماناتو (Amanatto) از معروف‌ترین غذاهای ژاپنی به شمار می‌روند. «سوشی» که خود از معروف‌ترین غذاهای ژاپنی است که به طور معمول از برنج، جلبک، گوشت بدون استخوان، سرکه، شکر، خردل، سبزیجات و تخم‌مرغ تهیه می‌شود.

برای ژاپنی‌ها همه چیز قاعده و قانون دارد، حتی غذا خوردن هم آداب و رسومی دارد که گاه سخت و پیچیده است. فرهنگ غذایی ژاپن از اساس با فرهنگ غذایی ایران متفاوت است، به همین دلیل برای درک غذاهای این سرزمین باید کمی راجع به آن بیشتر بدانیم تا بتوانیم از خوردن خوراک‌های ژاپنی لذت ببریم. شاید تنها شباهت فرهنگ غذایی ژاپن و ایران استفاده از برنج باشد که قوت غالب و پایه اکثر غذاها است؛ اما همین برنج هم در سبک ژاپنی به شکل متفاوتی پخته و سرو می‌شود که بارزترین ویژگی آن کم‌اندازه بودن‌اش در خوراک، اما معمولاً بودن‌اش در همه وعده‌ها با انواع سروهاست.

ژاپنی‌ها برای خوردن غذا از چوب‌های مخصوصی به نام هاشی استفاده می‌کنند. هاشی یا «چاپ استیک» از دو چوب باریک و هم‌اندازه تشکیل شده است که بین انگشتان شست، سبابه و انگشت میانی قرار می‌گیرد و برای خوردن غذاهای جامد از آن استفاده می‌شود. هاشی در اصل چینی است اما امروزه در ژاپن، کره، ویتنام و اندونزی هم رایج است. شاید هاشی نخستین تفاوت عمده دو فرهنگ غذایی ژاپن با فرهنگ غذایی ایرانی باشد. غذاهای ژاپنی از جمله سالم‌ترین غذاهای دنیا هستند. امروزه رژیم غذایی ژاپن از جمله سالم‌ترین رژیم‌های غذایی دنیا شناخته شده و گفته می‌شود یکی از دلایلی که ژاپنی‌ها طول عمر به نسبت بالایی دارند، نوع رژیم غذایی آنهاست. در واقع معیار ژاپنی‌ها برای خوب و بد بودن غذا در این خلاصه می‌شود که «چه چیزی برای من مفید است؟»

روز هشتم : پایان کنفرانس

صبح روز هشتم به موزه مانگا رفتیم. موزه‌ای که تاریخچه این هنر-صنعت ژاپنی را روایت می‌کرد. از معرفی مشاهیر مانگا تا شخصیت‌های خلق شده توسط آنها. موزه مانگا، فضای جذابی برای خواندن کتاب‌های مانگا، و بازی بچه‌ها و در نتیجه لذت بردن از این هنر ژاپنی را فراهم کرده است. مانگا به معنای صنعت کمیک استریپ یا نشریات کارتونی است که در کشور ژاپن رونق فراوانی دارد و از دهه ۱۹۵۰ به بعد گسترش یافته است. کلمه مانگارا می‌توان به معنی «تصاویر طنزآمیز» ترجمه کرد، و مشخصه بارز آن شخصیت‌های کارتونی‌ای هستند که اغلب دارای ویژگی‌های خاصی می‌باشند که از دیگر کاراکترها متمایز می‌شوند، همانند اغراق بیش از حد در اندام‌های بدن که در اکثریت آن‌ها چشم‌های بزرگ به همراه دهان و بینی کوچک مشاهده می‌شود و معمولاً دارای موهایی با رنگ‌های غیرطبیعی هستند. شخصیت‌های مانگا معمولاً بیش از اندازه از خود احساسات اغراق‌آمیز نشان می‌دهند، هنگامی که شخصیتی گریه می‌کند، اشک‌هایش می‌توانند سطلی را پر از آب کند، زمانی که می‌خندد، دهان آن‌ها به اندازه چهره‌شان بزرگ شده و چشمان‌شان به صورت خطی صاف درمی‌آید، در هنگام عصبانیت صورت آن‌ها سرخ شده و بخار از سراسر بدن به‌ویژه سر آن‌ها بیرون می‌زند و هنگام خجالت‌زدگی گونه‌های‌شان به رنگ سرخ درمی‌آید. اتفاق جالب در مورد مانگاها، محبوبیتی است که این شخصیت‌ها بین مردم پیدا کرده‌اند. طوری که بیشتر انتشارات ژاپن به مجلات کمیک استریپ اختصاص دارد و مانگا توسط بسیاری از مردم کشور ژاپن خوانده می‌شود و محدود به طیف خاصی نمی‌شود.

پس از این بازدید دوباره به مرکز همایش‌های بین‌المللی کیوتو که این روزها محل رفت‌وآمد بسیاری موزه‌داران شده، رفتیم تا در نشست‌های پایانی و بررسی آرا حضور داشته باشیم. در این کنفرانس سه اتفاق خوب هم افتاد. نخست خانم فاطمه احمدی به مدت سه سال دیگر به عضویت هیأت اجرایی کمیته بین‌المللی

یومک (کمیته موزه‌های دانشگاهی) انتخاب شد. دوم آقای دامون منزوی در مجمع سه‌سالانه کمیته ایکومون، (موزه‌های پول و بانکداری)، به مدت سه سال عضو هیأت اجرایی شد و در نهایت خانم گلناز گلصباحی با آرای چشمگیر (رده چهارم) در انتخابات ۱۶ شهریور (۷ سپتامبر) برای اولین بار در تاریخ ایکوم ایران، به عضویت

هیأت اجرایی شورای بین‌المللی موزه‌ها درآمد.

کنفرانس ایکوم با میهمانی ساده‌ پایانی، شامگاه شنبه ۱۶ شهریور در موزه ملی کیوتو به پایان رسید.

سفر به ژاپن اتفاقی بود که با اینکه همیشه منتظر آن بودیم تصور نمی‌کردیم به این زودی و در این شرایط اتفاق بیفتد. اما کنفرانس ایکوم ۲۰۱۹ کیوتو باعث شد کشور ژاپن هم به فهرست کوتاه سفرهای مان افزوده شود.

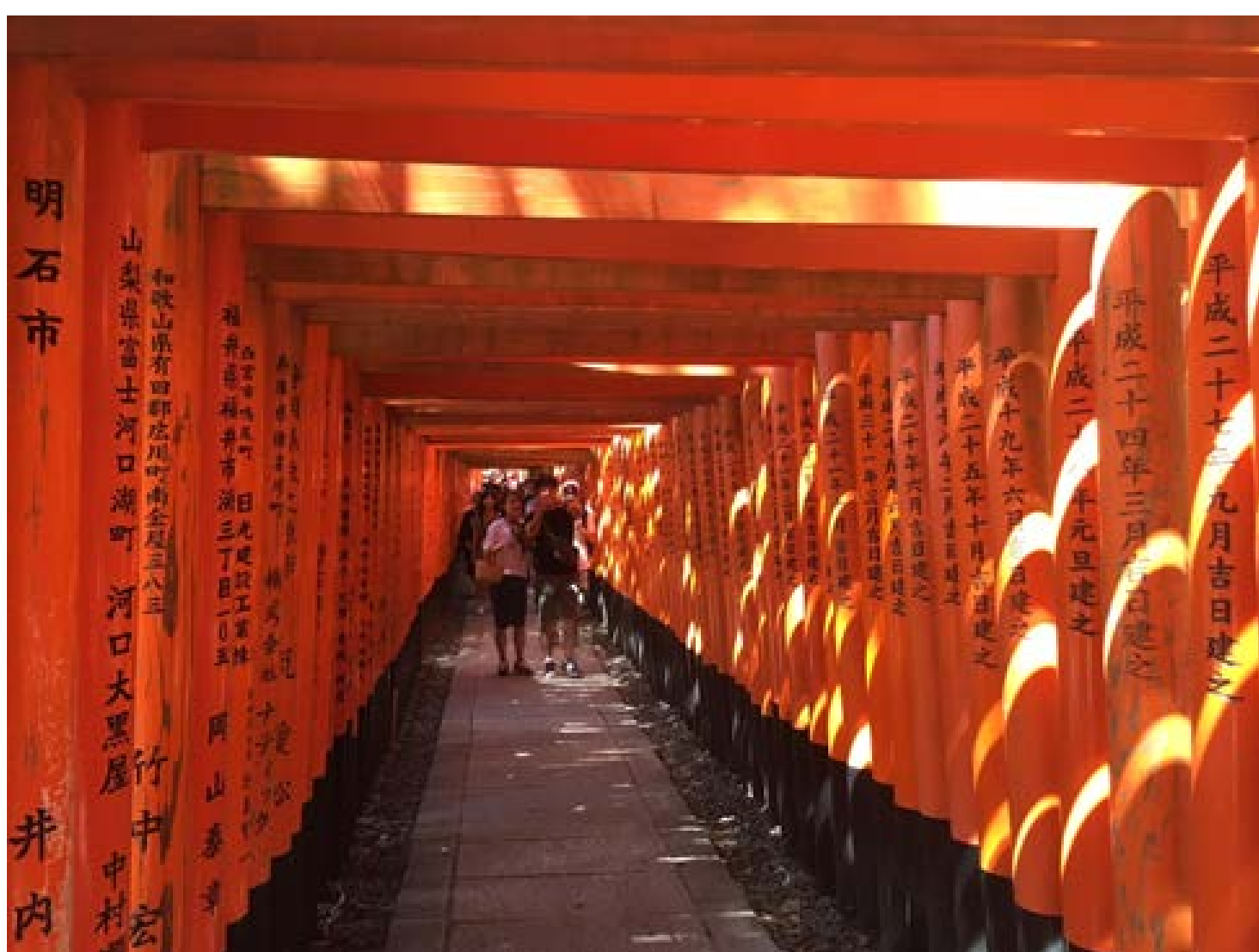
خاطرات سفر به کیوتو جذاب و فراموش‌نشدنی است. ژاپن کشوری متفاوت و منحصر به فرد است و کیوتو شهری است که فرهنگ اصیل ژاپنی در آن جریان دارد. البته هنوز این سفر به پایان نرسیده و فردا آخرین روز حضور برخی در کیوتو خواهد بود چون میهمانان عموماً با تورهایی که توسط دبیرخانه کنفرانس تدارک دیده شده عازم توکیو هستند. و برگشت برخی دیگر از فرودگاه شهر اوزاکاست و به این ترتیب روزهای پایانی را در اوزاکا خواهند بود.

به این ترتیب بیشتر میهمانان مجمع عمومی ایکوم در قالب تورهای توکیو که از سمت دبیرخانه کنفرانس فراهم شده چند روز آخر را در پایتخت ژاپن خواهند گذراند. به دیگر سخن بیشتر انتخاب‌کنندگان این تورها بلیت بازگشت‌شان از توکیو است، بنابراین تورهای پیشنهادی کنفرانس بسان یک فرصت در هماهنگی با برنامه سفر است. در این میان شرکت‌کنندگان ایرانی نیز هستند که معمولاً در تور غرب توکیو حضور دارند.

روز نهم: کیوتو

صبح، به اتفاق شرکت‌کنندگانی که هنوز در کیوتو بودند، راهی معبد فوشیمی ایناری شدیم. فوشیمی ایناری یکی از مشهورترین معابد ژاپن در کیوتو است که نباید بازدید آن را از دست داد. این معبد که سال ۷۱۱ میلادی ساخته شده به خدای رویش برنج، «اوکانومیاما نو میکوتو» تعلق دارد، امروزه نیز مملو از تاجران و بازرگانانی

است که برای رویش برنج دعا می‌کنند. عمارت اصلی متعلق به سال ۱۴۹۹ میلادی است و مهم‌ترین شاخصه آن، گذر ۴ کیلومتری‌ای است که دارای طاق‌هایی به رنگ نارنجی روشن است. گذر از تمام ۳۲ هزار طاق این خیابان، حدود دو ساعت زمان می‌برد.

مجسمه‌هایی از روباه که به کیتسونه^۱ معروف است به منزله پیام‌رسان خدای معبد به تعداد زیادی در امتداد این مسیر قرار دارند.

مسیر معبد فوشیما ایناری بی‌شبهت به مسیر قلعه رودخان فومن یا قلعه بابک کلبر نیست؛ پله‌های متعدد و مسیر طولانی

که البته در گرمای روز خسته‌کننده بود ولی تجربه جذابی بود و یکی از معابد زیبای کیوتو را دیدیم. رنگ نارنجی، رنگ غالب معابد شینتو در ژاپن است و حیواناتی چون قورباغه، روباه و خرگوش جانورانی هستند که مجسمه و تصویر آنها در مکان‌های مقدس دیده می‌شود. رنگ ردهای بوداییان بین زرد و نارنجی است زیرا اولین بوداییان با استفاده از گیاهانی مثل زردچوبه یا زعفران پارچه‌های لباس خود را رنگ می‌کردند.

روز نهم: توکیو

بامداد نهمین روز کنفرانس، حرکت با قطار شین‌کان‌سن، قطار تندرویی که مسیر ۵۰۰ کیلومتری کیوتو به توکیو را در دو ساعت می‌پیماید، سرآغاز تور دو روزه توکیو برای بخشی از میهمانان کنفرانس است. شماری از دوستان در این تور حضور دارند، برخی جا مانده‌اند و حتی برخی نیز زودتر با شین‌کان‌سن دیگری رفته‌اند. در توکیو راهنمای تور نقشه مسیر و زمان‌بندی را اعلام می‌کند. امروز قرار است به بازدید از یک مرکز علمی-آموزشی، موزه فاضلاب توکیو، برج موزه موری، و موزه متروپولیتن توکیو برویم.

۱. کیتسونه عبارتی است ژاپنی که در مورد روباه استفاده می‌شود. روباه‌ها از موضوعات متداول رسوم اجدادی ژاپن به‌شمار می‌آیند و در داستان‌ها به منزله موجوداتی باهوش و دارای توانایی‌های جادویی به تصویر کشیده شده‌اند که با بالا رفتن سن و عقل‌شان، این توانایی‌ها نیز در آن‌ها افزایش پیدا می‌کند. قبل از هر چیز این موجودات دارای یک توانایی خاص هستند و آن شکل انسانی به خود گرفتن است. برخی از افسانه‌های قومی و اجدادی در مورد کیتسونه، گویای این مطلب است که کیتسونه از این توانایی به منظور فریب‌دادن دیگران استفاده می‌کند. این ویژگی ذکر شده در رسوم اجدادی ژاپن به کیتسونه منتسب می‌شود اما در دیگر داستان‌ها آن‌ها به عنوان نگهبانان وفادار، دوستان، عاشقان و همسران به تصویر کشیده می‌شوند. زندگی روباه‌ها و انسان‌ها در کنار یکدیگر در تاریخ ژاپن ریشه دوانده است، این همدمی باعث به‌وجود آمدن افسانه‌های متعددی در مورد این موجودات شده است. کیتسونه‌ها با ایناریها (کامی شینتو یا روح) ارتباط بسیار نزدیکی داشتند و به عنوان قاصدان آن‌ها عمل می‌کردند. این نقش اهمیت فراطبیعی روباه را تقویت کرده است. هر چه دم‌های کیتسونه بیشتر باشد (آن‌ها ممکن است ۹ تا دم داشته باشند) مسن‌تر، عاقل‌تر و قوی‌تر هستند. به خاطر قدرت بالقوه و نفوذ آنها، برخی از مردم به همان صورتی که برای قدیسان هدایایی را قربانی می‌کردند، برای آن‌ها نیز همین کار را انجام می‌دادند.

مرکز علمی تامارا کوتو (Center Science Tamarakuto)

بازدید از این مرکز که در برنامه‌های آزاد پیش بینی شده از سوی دبیرخانه همایش بود نشانگر یک نکته است؛ اینکه چه مراکزی را موزه بنامیم. در نام این مرکز کلمه موزه وجود ندارد ولی روشن اینکه به خاطر تعامل بسیار بالای کودکان با موضوعات مختلف در این مرکز و پررنگ بودن جنبه «آموزش از منظر تاریخچه و روندتغییر و تطور آن»، این مرکز نیز حائز شرایط بازدید شماری از میهمانان همایش که اعلام آمادگی کردند، شده بود و مستقیماً توسط دبیرخانه همایش در قالب یک تور آزاد

غرب توکیو در روزهای پس از همایش تدارک دیده شده بود. به این ترتیب گروهی از میهمانان همایش در بدو ورود به توکیو این مرکز علمی را در حومه توکیو بازدید مفصلی کردند و طی آن دست‌اندرکاران این مرکز نیز به ارائه چند گزارش از این مرکز پرداختند.

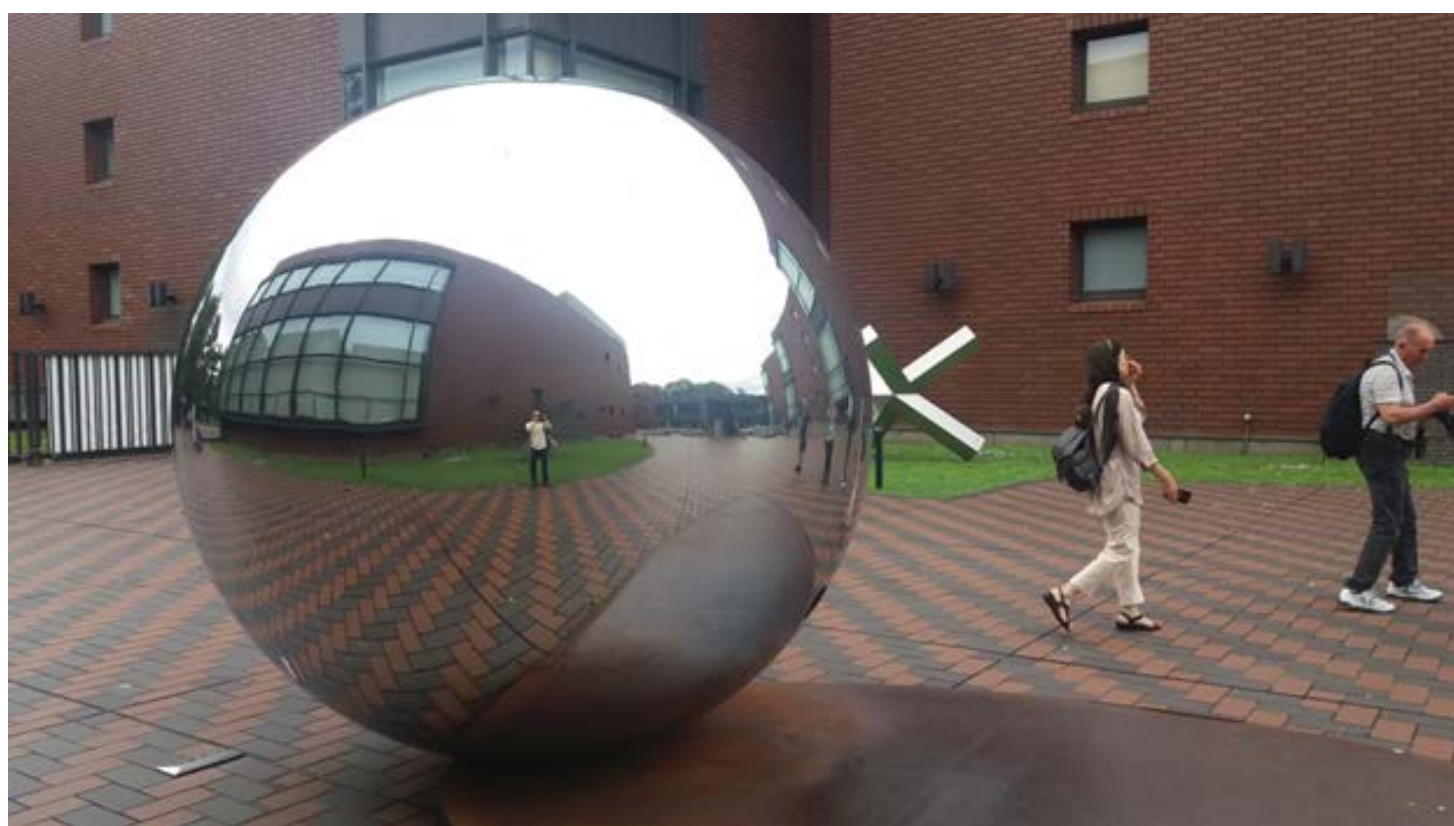
موزه هنر موری (مرکز هنرهای موری) و نمای شهر توکیو

ویژگی جالب این برج که در زمره برجهای مخابراتی - تلویزیونی است این است که در طبقه آخر (۵۳) موزه هنر موری در آن برپاست و به هنرهای معاصر و مدرن پرداخته شده است؛ گالری مرکز هنری موری نیز در همینجا برپاست. در طبقه ۵۲ دورنمای شهر را می‌توان دید، که بسیاری از این دست برج‌ها این امکان را برای بازدیدکننده فراهم می‌آورند و به نوعی مانور روی این موضوع را وجه تمایز خویش در میان مراکز فرهنگی شهر می‌دانند. نمایشگاه بزرگ زندگی معاصر (شهری) و پرداخت خاص آن بسیار جالب توجه بود.

موزه متروپولیتن توکیو

شامگاه نخستین روز حضور در ژاپن میهمانی ویژه‌ای به افتخار شرکت‌کنندگان تورهای توکیو ویژه میهمانان کیوتو ۲۰۱۹ تدارک دیده شد و به این ترتیب در بازگشت از برج‌موزه موری مستقیم به موزه متروپولیتن

رفتیم؛ در آنجا ضمن خوشامدگویی و ارائه گزارشی، عکس یادگاری گرفته شد و ضیافت شام و... . صبح روز بعد نیز بازدید از این موزه ادامه یافت.

روز دهم: اوزاکا

با گروهی از شرکت‌کنندگان امروز صبح کیوتو را به مقصد اوساکا ترک کردیم. کیوتو برای ژاپن به مثابه اصفهان در ایران است. شهری با فرهنگ غنی و آثار تاریخی متعدد. با قطار تندروی بین شهری حدود ۴۵ دقیقه تا اوساکا طول کشید. اوساکا پس از توکیو و یوکوهاما، سومین شهر بزرگ و پرجمعیت ژاپن است که فرهنگ و مردمی متفاوت از سایر نقاط این کشور دارد. این شهر بر روی جزیره‌ی هونشو و قلب منطقه‌ی کانسای قرار دارد. از نظر تاریخی اوساکا را آشپزخانه‌ی ملت می‌نامند. شهر اوساکا با داشتن گذشته‌ای زیبا و تلاش چشمگیر مردم برای بازسازی‌اش مزه‌ی واقعی زندگی را به ساکنانش می‌چشاند. اوساکا ترکیبی زیبا از فرهنگ سنتی و مدرن را در سرتاسر خود نمود می‌دهد. این شهر پر از پارک‌های تفریحی، معابد، زیارتگاه، موزه، فضاهای سبز شهری و مراکز خرید است که همین موضوع آن را به شهری متنوع تبدیل می‌کند. اوساکا از کیوتو فاصله‌ی کمی دارد و نسبت به کیوتو مدرن‌تر است، اما تفاوت‌های بسیاری هم با توکیو دارد. غذاهای اوساکا از محبوبیت بالایی برخوردار هستند. شهر اوساکا نه خیلی گران است و نه ارزان.

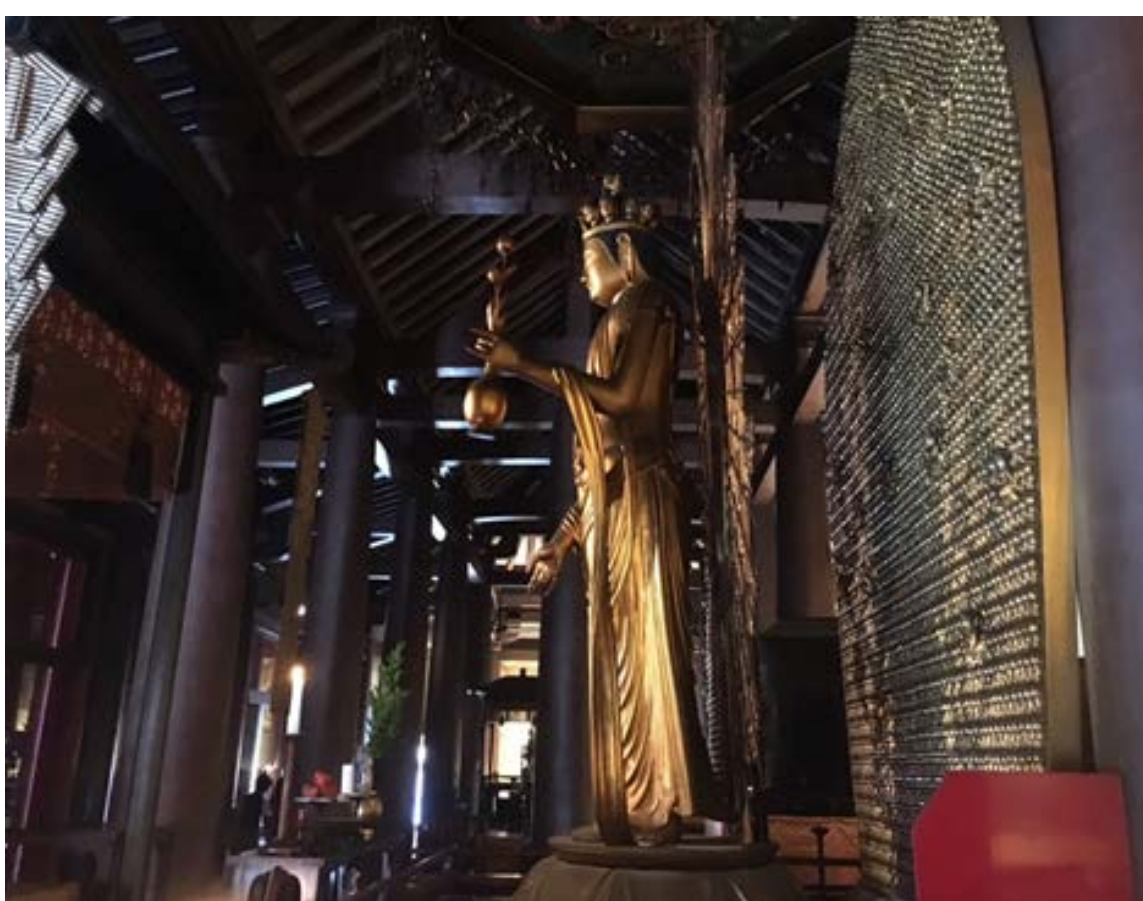
مهم‌ترین جایی که برای بازدید امروز برنامه‌ریزی کردیم قلعه اوساکا بود. قلعه اوزاکا در سال ۱۵۸۶، به دستور جنگجوی ژاپنی و سیاستمدار «هیدیهیوشی توپوتومی» در سه سال ساخته شد. این قلعه در آن زمان، بزرگ‌ترین قلعه‌ی ژاپن به حساب می‌آمده. در ساخت این قلعه، تقریباً تمامی فرماندهان ارتش موظف به همکاری بودند، طوری که بزرگ‌ترین سنگ (shi higo) در نزدیکی دروازه جنوبی با ۶ متر ارتفاع و ۱۴ متر طول، توسط ژنرال «کاتو کیوماسان» از جزیره «شادو» آورده شد. این قلعه در سال ۱۶۱۵ پس از شکست هیدیهیوشی فرو ریخت اما بار دیگر «شگون» برای حفظ قدرت و آبرو قلعه را از نو ساخت، هرچند دیری نپایید و درست بعد از

سقوط «shogunate» قلعه نابود شد؛ سرانجام سال ۱۹۳۱ به شکل کنونی بازسازی شد. برج اصلی با ۲۴ متر ارتفاع در پنج طبقه است که در هر طبقه نمایشگاهی پیرامون شهر و قلعه اوزاکا برگزار می‌شود- و با چشم‌اندازی عالی از سرتاسر شهر، توجه بازدیدکنندگان زیادی را به خود جذب می‌کند.

روز یازدهم: اوزاکا

بیشتر ما امروز آخرین روز حضور در ژاپن را سپری می‌کنیم و در ساعت پایانی امشب از فرودگاه کانساکای اوساکا به ایران برمی‌گردیم. صبح بعد از جمع کردن و بستن چمدانم راهی معبد شیتونجی شدم. معبد شیتنوجی، معروف‌ترین معبد اوساکاست که از سال ۵۹ بعد از میلاد پا برجاست. اولین مقبره بودایی و قدیمی‌ترین مکان مذهبی در ژاپن محسوب می‌شود که در طول تاریخ بارها تخریب و بازسازی شده است. از قسمت‌های پربازدید این معبد می‌توان به بتکده‌ای ۵ طبقه به همراه ساختمان‌های تحسین برانگیز، عمارت‌های بی‌نظیر، ۵ مجسمه، سالن سخنرانی و راهرویی که ۳ در اصلی را به هم وصل می‌کند اشاره کرد. در این مقبره، هر عمارت شامل یک داروخانه، بیمارستان، مدرسه و باغی سرسبز است.

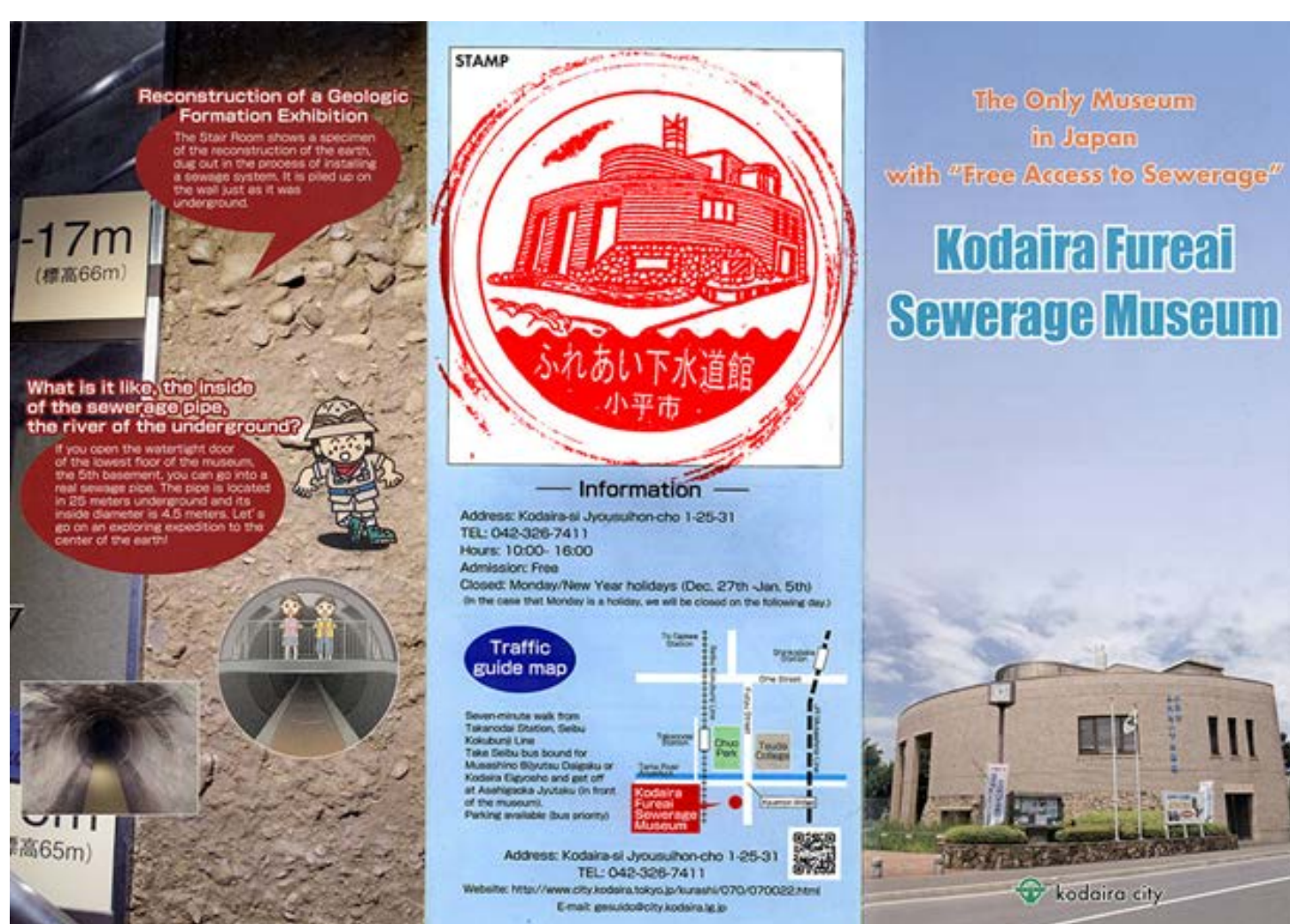

چند نکته: اینکه هر یک از این موزه‌هایی که دیدیم چه بخش‌هایی داشتند، خود مقال دیگری است اما نکته دارای اهمیت اینکه بیشتر موزه‌ها، به‌ویژه آنگاه که با موزه‌های دارنده یک ساختار و سازمان روبه‌رو بودیم، دارای بخشی پویا در تعامل با کودکان و نوجوانان بودند و بدون استثناء معمولاً بخش کودکان بسیار فعال‌تر تدارک دیده شده بود.

سرانه موزه‌ها در کیوتو

در این میان موزه لوکوموتیو (قطار) کیوتو، باغ موزه هاکوساسونسو (Hakusasonso)، و... از جمله ۱۵۰۰ موزه شهر کیوتوی یک و نیم میلیونی بودند. این عدد به سادگی ضریب نفوذ موزه را در فرهنگ این شهر و در نظام مدیریتی-شهری نشان می‌دهد: هر ۱۰۰۰ تن یک موزه یا هر یک موزه متعلق به هزار تن از ساکنان این شهر است؛ همان نسبت به دست آمده از واژه آشنای سرانه. از همین جمله است موزه‌های بسیار مشهورتر همچون موزه مانگا که در واقع کتابخانه موزه است. کتابخانه‌ای از قلب تولید و آفرینش صدها هزار قصه مانگایی که در سراسر جهان دیده‌ایم و خوانده‌ایم. البته در این میان بازدیدهایی با برنامه‌ریزی دبیرخانه همایش حتی از موزه‌های نه‌چندان معروف یا بهتر است بگوییم نه‌خیلی خاص پیش‌بینی شده بود مثلاً بازدید از موزه نامی کاوا (Namikawa Cloisonné Museum of Kyoto) که راهنمایان همایش از آن با عنوان موزه هنرهای معاصر و صنایع دستی یاد کردند و در عمل آنچه دیدم و آنچه در بروشور موزه درج شده بود آن را نیز در زمره بسیاری دیگر از «خانه-باغ-موزه»های این شهر قرار می‌داد. معابد شهر نیز در این بسیج موزه‌ها همراه شده بودند و بخش موزه‌ای خویش را پررنگ کرده، چشم‌انتظار بازدیدکنندگان ویژه مجمع عمومی موزه‌ها بودند و مانند موزه‌ها بازدید رایگان را برای میهمانان ایکوم کیوتو ۲۰۱۹ پیش‌بینی کرده بودند. شب ویژه و بازدید از موزه هنرهای مدرن کیوتو، موزه شهرداری، و... نیز از آخرین برنامه‌های مجمع در شهر کیوتو بود.

مهر یادبود:

مهر یادبود موزه‌ها رسم فراگیر دیگری بود که بدون شک در همه موزه‌های ژاپن آن را می‌دیدیم؛ به این ترتیب که در جایگاهی در حوالی ورودی موزه، چه بسا در کنار دفتر یادبود موزه، مهري با نقشی نمادین از آن موزه وجود دارد و با روش سنتی، استامپی

هم در کنار آن. بازدیدکننده می‌توانست این مهر را بزند و نقش آن را با خود به یادگار همراه ببرد. یادگاری از موزه کاملاً رایگان برای بازدیدکننده. اهمیت این امر در برخی موزه‌ها تا بدان‌جا بود که پیش‌بینی محل این مهر بر روی بروشور موزه

شده بود - صرف نظر از اینکه بروشور موزه به چه صورتی به دست بازدیدکننده خواهد رسید. ژاپن پر از دیدنی است و متأسفانه فرصت و بودجه برای سفر محدود. علی‌رغم حضور یک هفته‌ای در کیوتو بسیاری جاها را ندیدیم و اوساکا را هم که در دو روز نمی‌توان دید. توکیو هم که بزرگی‌اش بماند، فرودگاه بسیار دورش یک طرف، و حالا با دو سه روز حضوری که یک سرش با اضطراب بازگشت پیوند دارد... . ضمن اینکه نارا، کوبه، یوکوهاما، ناگویا، هیروشیما و... هم شهرهای مهمی است که باید دید. به‌هرحال عمر، زمان و پول محدود است و هدف سفر «تعالی ذهن» و «دل‌کندن از وابستگی‌ها» است که اگر با همین میزان هم حاصل نشود با بیشتر از این هم اتفاق نخواهد افتاد.

و این سفر هم با تمام تجربه‌ها، خاطرات و خوشی‌ها و تلخی‌ها به پایان رسید. آخرین اتفاق و تجربه سفر هم اضافه‌بار است که معمولاً مسافران سبک‌بارتر اما آشنا باریار دوستان خویش می‌شوند و گاه نیز برخی مجبور به دور ریختن یا گذاردن در فرودگاه شدند. اتفاقی که در کیوتو و توکیو و اوزاکا برای مسافران مجمع عمومی ۲۵م روی داد.